

NIKOLAI ASTRUP SANDALSTRAND - ASTRUPTUNET

Restaurering av gårdshagen.
Presentasjon av landskapsarbeider utført
innen siste befaring 6. november 2021

ARKADIA LANDSKAP

Landskapsarkitekt MNLA Ingeborg S. Mellgren Mathiesen
Historiske hageanlegg. Kirkegårder. Private og offentlige anlegg
Restaurering, rekonstruksjon og fornying.

Prosjektets aktører 2020-2023:

Prosjektet finansieres av Sparebankstiftelsen DNB, i samarbeid med Sunnfjord kommune som også er aktivt med i byggeprosessen.

- ▣ Prosjektledelse bygg og anlegg: T2 Prosjekt as.
- ▣ Prosjektledelse restaurering og rekonstruksjon av gårdshagen: Arkadia Landskap MNLA.
- ▣ Restaurering og rekonstruksjon av bygninger: Schjelderup & Gram arkitekter as.
- ▣ Kulturminnerådgiver bygninger: T2 Prosjekt as/ A. Opsal.
- ▣ NOU-prosjektet; "Urterik engmark, forbilder, frøblandinger, etablering og skjøtsel: Samarbeid med emerita I. Austad, Høgskulen i Vestland.
- ▣ Utførende: Anleggsgartner Jan Erik Sandal as og Bilelaget as. Kommunens gartner på Astruptunet.
- ▣ Restaureringsnekker og stedlig oppfølging: B. Sunde
- ▣ Viktige samarbeidspartnere: Astrup-familien, Sunnfjord museum og KODE/ Astrupsenteret i Bergen.

Kart og nyere foto: ©Arkadia Landskap. Malerier ©Sparebankstiftelsen DNB. Eldre foto: ©Privat samling. Øvrige foto med henvisning til eier.

Restaurering og sikring av kulturminnet Astruptunet 2020-2023.

Fra Sandalstrand til Astruptunet:
Gårdshagen fra 1912 til 1928, med tilføyelser av Engel Astrup frem til 1966.

Hva krever det av tiltak for å gå fra dette..

Til dette?

Frå heimop dal N. Åserup. 1932.

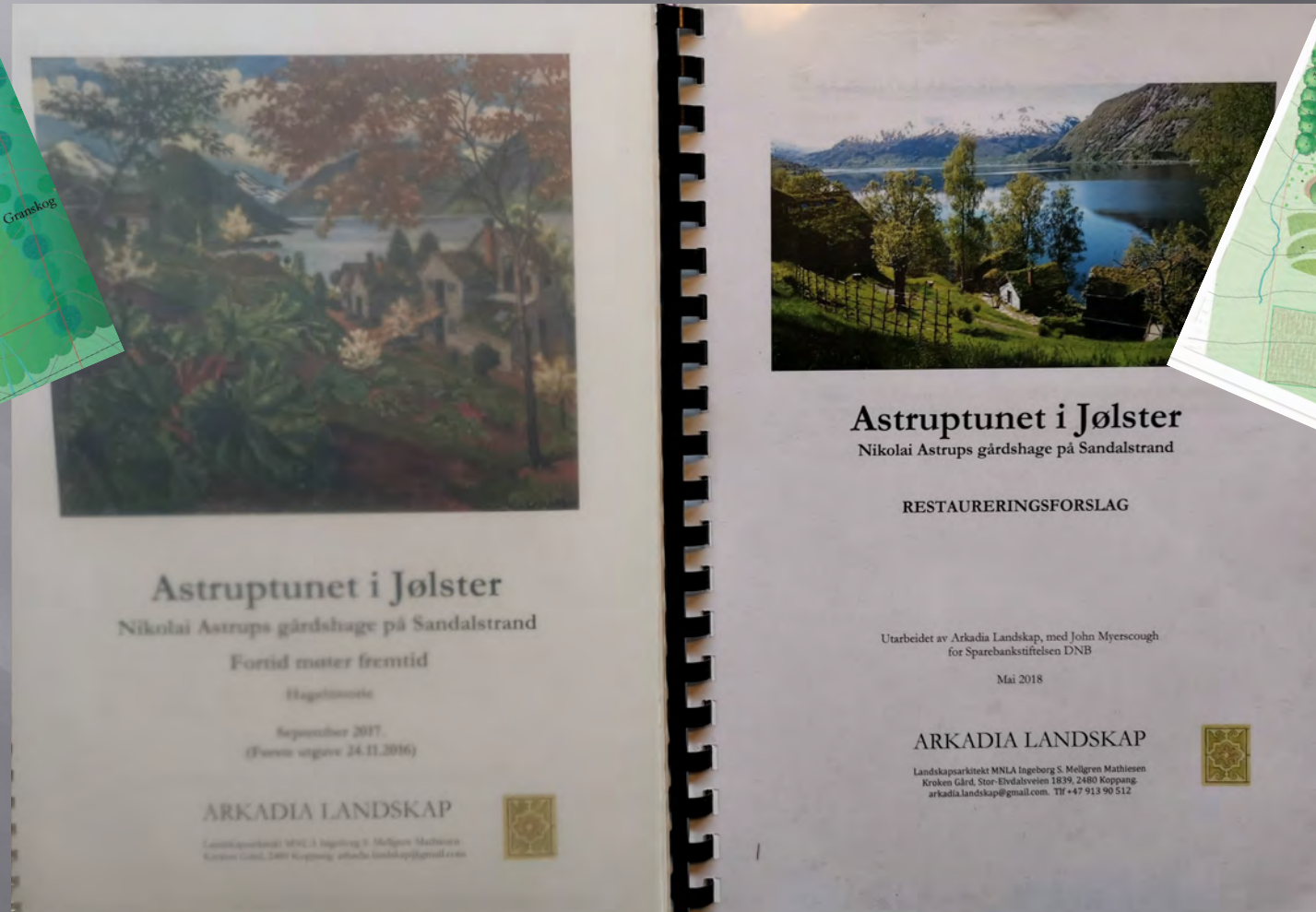
© Eide, E.M.A, 1932

Og at ettertiden vil oppleve at vi også
formidler dette?

Utgangspunkt og premisser for restaurering og rekonstruksjon av gårdshagen:

Hagehistorisk forskningsarbeid, kart og restaureringsforslag utført av
Arkadia Landskap 2015-2018

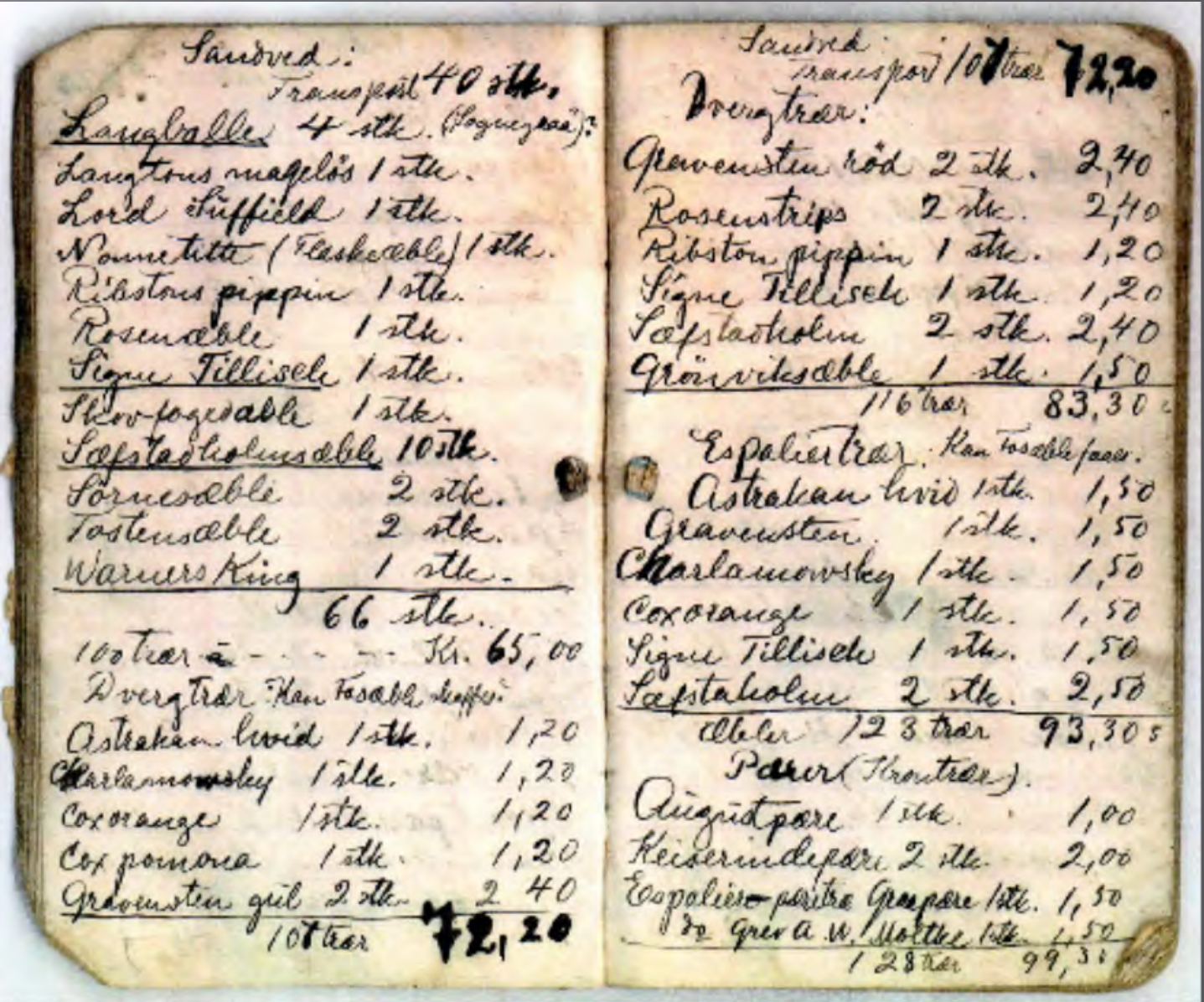
Kilde til valg av frukttrær, bærbusker og annen vegetasjon: Astrups brev, samt hans planteliste fra 1912-1913

Tabell 1. Plantene i Astrups notatbok

Planter:	Antall sorter	Antall planter
Frukttrær	71	452
Bærbusker	48	615
Grønnsaker	29	601
Blomster, busker, trær	62	743
Totalt antall planter	210	2410
Frø	55	Ikke tilgjengelig

Tabell 2. Frukttrær og bærbusker, en sammenlikning mellom 1939 og 1980
Kilde: Opptelling i 1939, Aaberge, J. (1980 Sommer-, høst og vinterepler.)

Frukttrær og bærbusker:	Antall frukttrær og bærbusker	
	Opptelling 1939	Aaberge 1980
Sommer- og høsteple	22	16-18 ^a
Vintereple	3	
Pære	3	1
Plomme	10	10-12
Kirsebær	8	5/7
Rips	20	Uvisst
Stikkelsbær	15	Uvisst
Solbær	15	Uvisst

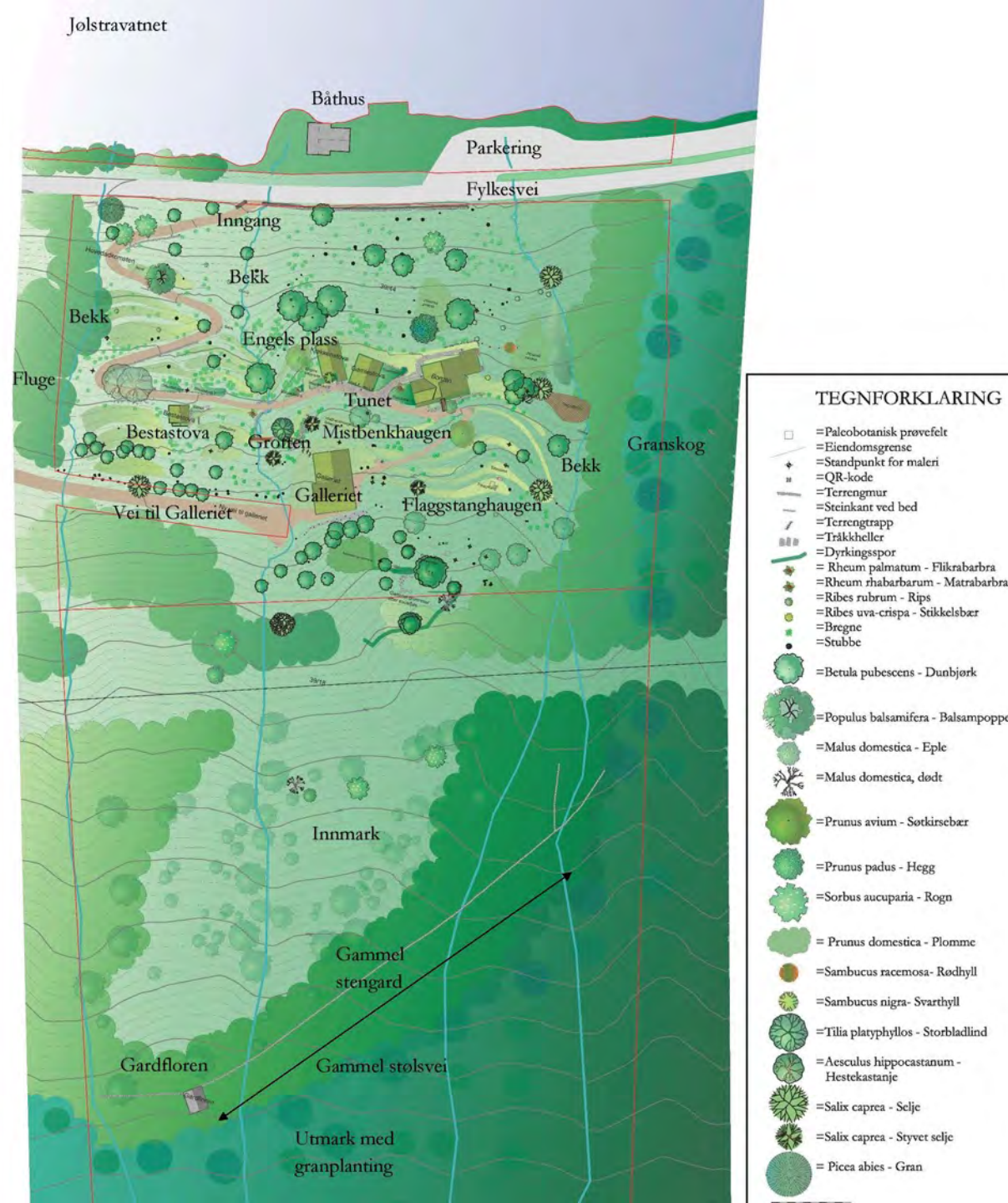
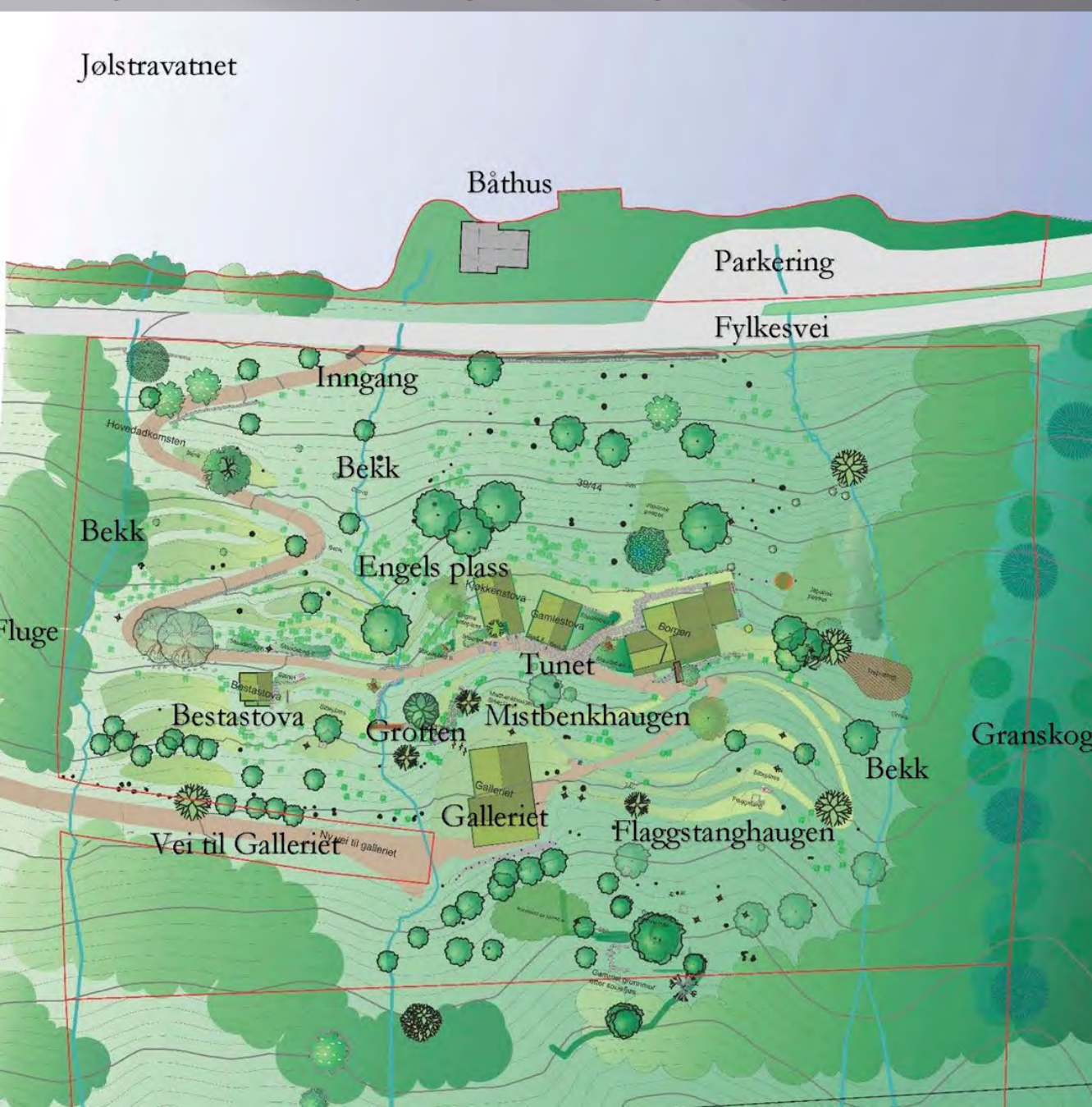
Kilde til rekonstruksjon av ulike elementer i gårdshagen; Brev og fotografier mm

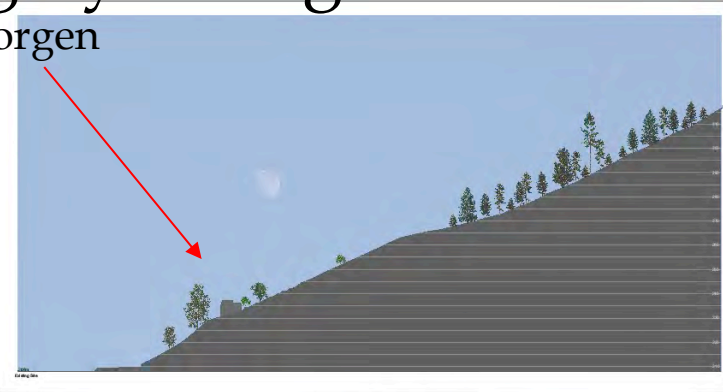
Nikolai Astrups kunst har også formet vår oppfattelse av
Sandalstrand

Dagens situasjon; gårdshagen og innmarken

Terrengsnitt og hydrologi

Borgen

1 Snitt 1
Scale: 1:1000

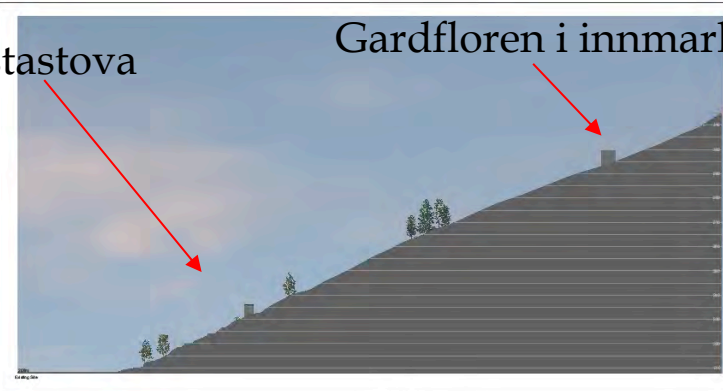
Tunet med Kjøkkenstova og Gamlestova

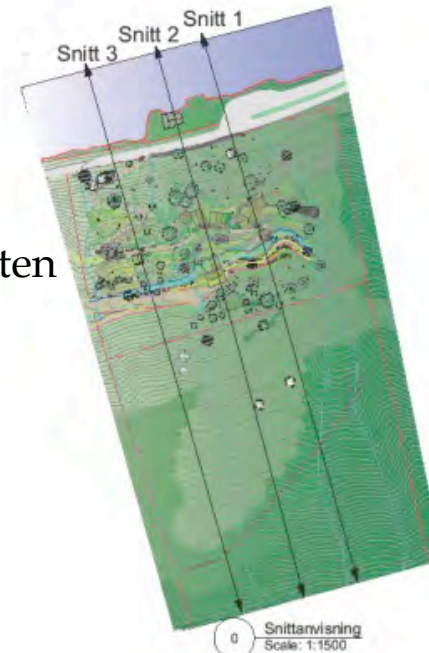
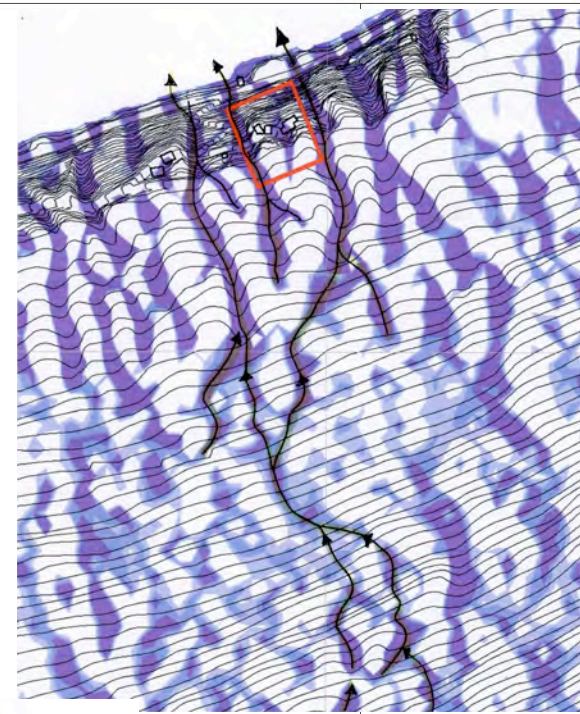
2 Snitt 2
Scale: 1:1000

Bestastova

Gardfloren i innmarksslått

3 Snitt 3
Scale: 1:1000

0 Snittavvisning
Scale: 1:1500

Restaurering og rekonstruksjon 2021; steingard langs fylkesveien

Nye og gammelt vannedløp.

Rekonstruksjon 2021; torvgard bak og grunnmur under Bestastova

© Privat samling

Restaurering og avbøtende tiltak 2021; tørrmur og drenering sør for Borgen.

Ved Borgen er det utført omfattende dreneringsarbeider for å håndtere fuktproblematikken i kjelleren. Tørrmuren under broen er rekonstruert og drensarbeidet ser ut til å være vellykket for inneklimaet i kjelleren.

Rehabiliteringsarbeider i kjelleren beskrives i egen presentasjon fra kulturminnerådgiver T2 Prosjekt. Rehabilitering av kjeller prosjekteres av Schjelderup & Gram as/Live Gram.

Rekonstruksjon 2021; Engels plass ved Nilsstova/Kjøkkenet

Under dreneringsarbeidet oppdaget man den gamle stentrappen ned til skytja øst for Borgen. Området er rekonstruert med utgangspunkt i historiske fotografier og hagearkeologiske spor.

© Privat samling

Rekonstruksjon 2021; Produksjon av staur til gjerde

Da familien Astrup bodde på Sandalstrand gikk det et gjerde omkring både gårdshagen og innmarken. LARK har utført en studie for å finne tids- og stedstypiske gjerder fra Jølsterområdet. Eine-staurene er hentet fra Kjøsdaalen og tilvirkes på gamlemåten av anleggsgartnere fra Jan Erik Sandal Anleggsgartnere as. Tuppen teljes og svies, slik at den blir hydrofob og holdbar.

Rekonstruksjon 2021; Staurgjerde omkring gårdshagen og innmarksslåttene

Gjerdet som settes opp, er et gjerde med utgangspunkt i det netting-/staurgjerdet som sto på eiendommen i Astrups tid.

For å eliminere skade på vegetasjon og unge frukttrær fra en stadig økende hjortestamme, er det i tillegg satt to strømførende tråder på toppen.

Gjerdet faller vakkert inn i omgivelsene, der slåttemark og engarealer er ryddet på begge sider.

Restaurering og rekonstruksjon 2021; Hogst av einestaur til Astrups port.

I Kjøsdaalen ligger et kulturlandskap som er utbredt i enkelte av våre vestnorske regioner, men som på landsbasis blir mer og mer sjelden fordi driften i jordbruket endrer seg og bruken av beitedyr i utmark reduseres; Store søyleeiner i beitelandskap. Bjarne Sunde valgte emnene til port og stolper med omhu. Med stødig hånd felte han de store einene som Magne, Kåre og Ingeborg dro ned til den ventende traktoren.

Rekonstruksjon 2021; Produksjon av Astrups port.

Med Astrups egne tegninger og beskrivelser for hånden, samt fotografiet av Kramers port, fant vi emner som kunne passe både til porten i hovedadkomsten og som ny port ved kjøreveien til galleriet.

Rekonstruksjon 2021; reetablering av «bjerkesløret», erosjonssikring.

- Man føler vaaren komme som gjennom et spindelvev af grener,...

Rekonstruksjon 2021; Hogst av granskog og gjenopprettelse av siktlinjer fra gårdshagen mot landskapet.

Dugnad vår 2021; Vegetasjonsrydding, gjenopprettelse av siktlinjer fra gårdshagen mot landskapet.

Vegetasjonen ble tynnet forsiktig både mot øst, slik at man nå kan se Snedronningen fra gårdshagen.....

... og mot vest, der kontakten med
naboeiendommen Fluge er gjenopprettet. Vannet
og fjellene er igjen synlige fra Engels plass ved
Kjøkkenstova.

Rekonstruksjon 2020 og 2021: Kulturlandskapsrestaurering. Dugnad, samarbeid og forskning

Dugnad vår og høst 2021; Restaurering av kulturlandskap, vegetasjonsrydding
gjenopprettelse av siktlinjer fra gårdshagen og innmarken mot landskapet.

Rekonstruksjon 2021; Restaurering av innmaksslåtten, NOU-prosjekt i samarbeid med Høgskulen i Vestland og professor emerita Ingvild Austad.

© Privat samling

Kommunens driftsavdeling har vært en uvurderlig ressurs ved engrestaurering, vegetasjonsrydding og oppsetting av gjerder omkring innmarksslåtten!

Å gjenskape en blomstereng i det gamle slåttelandskapet på Astruptunet, er nå i fase to.

NOU prosjektet "Urterik engmark, forbilder, frøblandinger, etablering og skjøtsel" utføres i samarbeid med professor emerita Ingvild Austad ved Høgskulen i Vestland.

Prosjektet er et samarbeid mellom Arkadia Landskap og forskere på HiV- Institutt for miljø- og naturvitenskap, NMBU- Institutt for landskapsarkitektur, Universitetet i Oslo - Naturhistorisk museum - Botanisk hage og Norsk institutt for bio-økonomi. Prosjektet er finansiert av Sparebankstiftelsen DNB og er treårig.

Rekonstruksjon og erosjonssikring 2021: Gamle vannveier

Kommunen har utført tiltak for å restaurere og rekonstruere de gamle vannveiene/grøftene som løper mellom innmarksslåtten og utmarken sør for Astruptunet. Dette er viktig arbeid for å sikre anlegget mot sørpeskred og erosjon i fremtiden.

Dugnadsvilje og hjelpende hender!

Noe av det som virkelig preger rekonstruksjon og restaurering av gårdshagen på Astruptunet, er dugnadsånd og lokal interesse. Gjennom sommeren stilte en lokal lesesirkel opp og ryddet i bedene i tillegg til gartnere fra Jan Erik Sandal Anleggsgartner as.

Dette var til uvurderlig hjelp før kommunens egen gartner tiltrådte 1. august og ble fast stasjonert på Astruptunet.

Endelig en gartner i Astruptunet!

Bedene er nå klargjort for vinter og kulde. Kommunens nye gartner, Veronica Aalhus, har gitt bedene omsorg og stell siden hun tiltrådte 1. august.

Tidligere i år har frivillige hender og Sandals gartnere stått for vedlikeholdet. Takket være god innsats fra så mange, preges gårdshagen nå av godt stell og optimisme!

Rekonstruksjon 2021; Den store eplejakten!

I Engel og Nikolai Astrups gårdshage ble det plantet mellom 200 og 300 frukttrær, i følge plantelisten og Astrup selv! Astrup eksperimenterte, hybridiserte og tøyde grenser for hardførhet.

LARK samlet podekvister av historisk plantemateriale fra Astruptunet, Jølster og Njøs Frukt- og Børsenter, som ble oppformert hos Åberge planteskule. Arbeidet med historiske bær og fruktsorter fortsetter.

Rekonstruksjon 2021; Fra podekvister til flotte historiske epletrær i Astrups planteskole!

Rekonstruksjon av Astrups planteskole ved sauefjøset, der epletrærne ble mellomplantet av kommunens gartner.

Historiske fruktsorter i Astruptunet. Frukt samlet av gartneren.

© Sparebankstiftelsen DNB

© V. Aalhus

Restaurering og rekonstruksjon 2022; Badedam, klopp og melkekjøle.

Scenen øst i anlegget ble fjernet i høst og rester etter kloppen og badedammen ble gjenfunnet. Astrup førte sine melkekyr over kloppen og ut på et felles utmarksbeite på naboeiendommen i øst. Kloppen, badedammen og melkekjølen vil bli rekonstruert neste vår ved hjelp av informasjon fra familien Astrup.

Restaurering og rekonstruksjon 2022; Utedoen øst for Borgen

Da scenen øst i anlegget ble fjernet, ble også utedoens grunnmur gjenfunnet. Utedoen skal rekonstrueres av Schjelderup & Gram as, med utgangspunkt i grunnmurens størrelse, fotografier og minner fra familien Astrup.

Tiltak: Erosjonssikring ved naustet:

Kommunen har utført tiltaket vest for båtnaustet ved fylkesveien, da deler av muren raste ut og ulik vannhøyde i Jølstravatnet skapte erosjon i terrenget. Stenmuren omkring båtnaustet ble forsterket og det ble etablert en trapp ned til vannet for bedre adkomst for reisende med båt. Varierende vannhøyde og bølgeslag, skaper fremdeles utfordringer, men utglidning av muren er stanset.

Tiltak: Nytt søppelskur.

Tidligere sto søppeldunkene like innenfor hovedporten opp til Astruptunet. Dette skapte en uheldig velkomst både estetisk og luktmessig. Et nytt søppelskur er plassert ved gjerdet ved nedgangen til båtstøet. Skuret har fått dører i front etter at fotoet ble tatt. Prosjektering: Schjelderup & Gram as

Tiltak: Fjerne luftstrek og etablere trekkerør for wifi.

Bak steingarden er luftspennet lagt i kabler, slik at det moderne elementet er fjernet fra anlegget. Trekkerør for wifi er lagt i samme grøft.

Takk til Sunnfjord kommune og BKK som løste dette til beste for prosjektet!

Tiltak: Sanering av slamkum, etablering av renseanlegg ved fylkesveien.

Prosjektet ble pålagt å etablere nytt renseanlegg da det gamle, tilknyttet Borgen, var lekk. Bak steingarden er renseanlegget skjult og terrenget arrondert lik ravinelandskapet i resten av skråningen. Luftingen skjer gjennom en stubbe og åpningen er dekket med torv på en lem.

